

Berist til:

Félags- og vinnumarkaðsráðuneytið

Skrifstofa janréttis- og mannréttindamála

Samráðsgátt

Kópavogur, 7. október 2024

Umsögn um áform um lög um samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, mál nr. S-191/2024

NPA miðstöðin vill koma á framfæri stuðningi sínum við áform félags- og vinnumarkaðsráðuneytisins um lögfestingu samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (SRFF). Við fögnum því að nú sé loksins tekið þetta mikilvæga skref til að styrkja réttindi fatlaðs fólks á Íslandi með því að veita samningnum stöðu fullgildrar réttarheimildar. Þetta er ekki aðeins mikilvægt skref í átt að auknu jafnræði, heldur líka í átt að valdeflingu og aukinni sjálfsákvörðun fatlaðs fólks um eigið líf.

Mikilvægi lögfestingar SRFF

Samningurinn um réttindi fatlaðs fólks hefur verið mikilvægur leiðarvísir fyrir íslensk stjórnvöld frá því hann var fullgiltur árið 2016. Hins vegar hefur vantað að veita honum þá lagalegu stöðu sem þarf til að tryggja að ákvæði hans hafi bein réttaráhrif hér á landi. Með lögfestingunni verður samningurinn fullgild réttarheimild sem hægt er að beita beint í úrlausnum fyrir dómstólum og stjórnvöldum. Þetta mun styrkja vernd mannréttinda fatlaðs fólks á Íslandi og stuðla að því að réttindi þeirra séu virt að fullu.

Lögfestingin er einnig nauðsynleg í ljósi þess að margir þegnar í samfélaginu hafa hingað til skort aðgang að raunverulegum úrræðum til að verja réttindi sín samkvæmt samningnum. Þessi breyting myndi tryggja að fatlað fólk hafi ekki aðeins réttindi á pappír, heldur raunhæfan aðgang að réttindavernd. Þetta er lykilatriði í því að tryggja mannréttindi fatlaðs fólks í daglegu lífi.

Stuðningur við hugmyndafræði sjálfstæðs lífs

Lögfesting SRFF tengist beint hugmyndafræðinni um sjálfstætt líf, sem NPA miðstöðin hefur lengi byggt starfsemi sína á. Hugmyndafræðin um sjálfstætt líf snýst um það að fatlað fólk hafi fulla stjórn á eigin lífi og þeim þjónustuúrræðum sem það nýtir sér. Þetta þýðir að fatlað fólk getur sjálft stýrt því hvernig aðstoðin er veitt, hvaða aðstoð er veitt, hver veitir hana, hvar og hvenær.

Samkvæmt niðurstöðum úr viðtölum og rannsóknum meðal NPA notenda hefur þessi nálgun í þjónustu stuðlað að valdeflingu þeirra og auknu sjálfstæði. Fjölmarginir viðmælendur í könnunum hafa bent á að með tilkomu NPA hafi þeir öðlast nýjan skilning á hugmyndum um frelsi og vald yfir eigin lífi. NPA hefur gefið þeim tækifæri á að lifa innihaldsríku lífi, vinna störf sín, taka þátt í tómstundum og

rækja félagsleg tengsl. Það er því ljóst að lögfesting SRFF mun efla þessa mikilvægu mannréttindabaráttu og styðja við NPA þjónustuformið, sem hefur þegar reynst mikilvægt tæki til að tryggja sjálfstætt líf fatlaðs fólks.

Valfrjálsa bókunin

Áformin virðast ekki gera ráð fyrir að valfrjálsa bókun samningsins verði einnig lögfest. Valfrjálsa bókunin gerir fötluðu fólki kleift að sækja réttindi sín vegna brota á samningnum með málskoti til sérstakrar nefndar Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks. Slíkt myndi tryggja bæði rétta túlkun og rétta framkvæmd samningsins hér á landi, auka réttaröryggi og vernd fatlaðs fólks og veita stjórnvöldum á Íslandi nauðsynlegt aðhald við innleiðingu þessa mikilvæga samnings hér á landi.

Samræmi í framkvæmd milli sveitarfélaga

Íslensk stjórnvöld hafa þegar tekið mikilvæg skref til að innleiða ákvæði SRFF í íslensk lög, en lögfesting SRFF mun enn frekar krefjast samræmdrar framkvæmdar á landsvísu. Mikilvægt er að tryggja að fatlað fólk njóti sömu réttinda óháð búsetu, en í dag er misræmi í því hvernig þjónusta er veitt milli sveitarfélaga. Þetta misræmi getur leitt til þess að réttindi fatlaðs fólks séu verulega takmörkuð eftir búsetu. Lögfesting SRFF ætti að fela í sér sterkan framkvæmdarramma sem tryggir jafnræði í þjónustu og úrræðum milli sveitarfélaga

Sveitarfélögin gegna lykilhlutverki í því að innleiða þjónustu eins og NPA, og því er mikilvægt að tryggja að öll sveitarfélög hafi sömu forsendur til að veita þessa þjónustu. Við viljum jafnframt benda á mikilvægi þess að sveitarfélög fái nægan stuðning frá ríkinu til að framkvæma breytingarnar með árangursríkum hætti, svo að lögfesting SRFF verði raunhæf og virk í öllum landshlutum.

Áhrif á fjárhagsmál og framkvæmd NPA

Samkvæmt frummati á áhrifum lagasetningar um SRFF er ekki gert ráð fyrir að lögfestingin muni hafa veruleg fjárhagsleg áhrif á ríkissjóð, þar sem margir þættir samningsins hafa þegar verið innleiddir í íslensk lög. Hins vegar þarf að tryggja að nægar fjárveitingar fylgi því verkefni að innleiða samninginn á öllum sviðum, svo sem að sveitarfélögin fái nægan stuðning til að sinna auknum skyldum.

Könnun Félagsmálaráðuneytisins á NPA

Félagsmálaráðuneytið hefur rannsakað áhrif NPA þjónustunnar á líf og líðan fatlaðs fólks. Niðurstöður þessara rannsókna sýna að NPA hefur veruleg áhrif á sjálfstæði notenda, þátttöku þeirra í samfélaginu og lífsgæð. Þeir sem njóta NPA þjónustu eru mun líklegri til að telja sig hafa stjórn á eigin lífi, hafa betri möguleika á þátttöku í vinnumarkaði, tómstundum og námi, og búa við betri andlega heilsu en þeir sem nýta önnur þjónustuúrræði.

Í könnuninni kemur einnig fram að NPA stuðlar að meiri sveigjanleika í þjónustu, þar sem notendur geta sjálfir skipulagt þjónustuna eftir eigin þörfum. Þeir fá aukinn sveigjanleika til að skipuleggja daglegt líf, sem skapar mikla valdeflingu. Könnunin sýnir einnig fram á mikilvægi þess að fjöldi vinnustunda sé í samræmi við þarfir notenda, þar sem ónógar vinnustundir geta skapað óöryggi og hamlað þátttöku þeirra í samfélaginu.

Niðurstöður könnunarinnar gefa því skýrar vísbendingar um að NPA sé mikilvæg leið til að tryggja sjálfstæði fatlaðs fólks og jafnrétti þess í samfélaginu, og að lögfesting SRFF styðji enn frekar við þessa þróun.

Orðalag samningsins og samráð við fatlað fólk

Undirbúningur að lögfestingu samningsins hér á landi hefur staðið yfir um allan skeið. Meðal þess sem tekist hefur verið á um er rétt þýðing á samningnum. Alþingi samþykkti tillögu til þingsályktunar um nýja þýðingu á samningnum þann 11. maí 2021. Sú þýðing kemur í stað eldri þýðingar eftir fjölmargar athugasemdir frá fræðasamfélaginu og hagsmunasamtökum fatlaðs fólks. Afar brýnt er að valkvæða bókunin fái sömu yfirferð frá fræðasamfélaginu og hagsmunasamtökum, þ.e. að þýðingin verði borin undir þessa aðila til að tryggja að upprunalegi texti samningsins haldi merkingu sinni og til að fyrirbyggja rangtúlkningar, misskilning eða ranga aðlögun á textanum. NPA miðstöðin setur því fyrirvara við stuðning sinn við áformin að samstaða sé um rétta þýðingu á samningnum og bókuninni.

Í anda samningsins og í samræmi við VIII. kafla laga nr. 38/2018 minnir NPA miðstöðin á mikilvægi þess að hafa fatlað fólk með í ráðum þegar rætt er um hagsmuni þeirra eða ákvarðanir eru teknar sem gætu haft þýðingu fyrir þennan hóp.

Samantekt og lokaorð

NPA miðstöðin fagnar lögfestingu SRFF og telur hana mikilvægt skref í átt að því að tryggja að réttindi fatlaðs fólks séu virt og vernduð á Íslandi. Lögfesting samningsins er grundvöllur þess að fatlað fólk geti notið jafnréttis, frelsis og valdeflingar í samræmi við mannréttindasjónarmið. Við hvetjum stjórnvöld til að flýta lögfestingunni og tryggja að valfrjálsta bókunin verði lögfest samhliða.

Virðingarfyllt,
Fh. NPA miðstöðvarinnar,

Hjörtur Örn Eysteinnsson
Framkvæmdastjóri

Rúnar Björn Herrera Þorkelsson
Formaður